

tuje, takže argumentácia „škripe“. Zrejme preto, že definícií estetickéj hodnoty chýbajú ešte nejaké nevyhnutné doplnky.

Spomínaná recenzia vyčítala Brožíkovi neznalosť umelecko-historického materiálu. Myslím však, že ide o iné: z pozície nedostatočnej Brožíkovej interpretácie krásy hádam ani *nie je možné* správne pristúpiť k tomuto materiálu. Jeho chápanie krásy neposkytuje totiž *dost* pre konkrétne vysvetlenie zmien slohov, štýlov, umeleckých prostriedkov a pod. Nedá sa aplikovať na priemyselnú estetiku, či estetiku užitého umenia, lebo z jej hľadiska *akékoľvek* materiálne vlastnosti sa môžu stať ľudsky významné atď., a teda krásne. Tým sa v uvedených oblastiach strácajú kritériá.

Po mnohých prácach, ktoré sme na túto tému čítali, je jasné, že ľudské a estetické je nesmierne blízke. Zdá sa však, že aj u Brožíka, pri všetkom jeho zdôrazňovaní zložitosti problému, nastalo akési „krátke spojenie“ ako u jeho predchodcov, hoci už nie v „gnoseologickom“ duchu. Ľudské je nespore predmetom záujmu umenia. To

však neznamená, že súčasne vyčerpáva aj celý obsah krásneho, že sú totožné. Ich príbuznosť zrejme ešte čaká na vysvetlenie. Zdá sa, že Brožíkova kniha je na správnej ceste, ale nedošla na nej až do konca.

Súdím, že abstraktná metóda argumentácie logikou „zdravého rozumu“ ako aj snaha o popularnosť, s ktorou azda súvisí vylúčenie filozoficko a umelecko-historického „balastu“, Brožíkovej knihe neprospeľa. Zakryla v nej rôzne medzery a pri všetkej snahe autora ísť ďalej nedovolila mu ísť hlbšie. A jednako myslím, že kniha splní svoju úlohu pri rozširovaní nedogmatických estetických názorov a má aj svoj teoretický význam vďaka mnohým zaujímavým myšlienkam a napokon aj tým, že lapidárne ukázala súčasný stav, výdobytky aj medzery našej estetickéj teórie. Moje poznámky nechcú zastríeť jej prínos. Nemajú byť výčitkami autorovi, ale skôr širšie adresovaným otáznikom.

Darina Kuklinková

FILOZOFIA V NEPOKOJNEJ DOBE

„Dnešná nepokojná doba otvára pred nami nové problémy radikálnej transformácie súdobého sveta a my budeme musieť ledačo veľmi podstatne preskúmať, ak sa má zápas o komunistickú perspektívu vývinu sveta stať zápasom o perspektívu človeka našej doby. Už preto marxistická filozofia nemôže byť bytostnou, osobnou vecou človeka.“

Táto myšlienka zo záverečnej úvahy práce brnenského filozofa Lubomíra Nového *Filozofie v neklidné době* (Československý spisovateľ 1965, strán 129) nechce snáď tvrdiť, že by filozofická teória ostávala akosi bokom neobyčajne dynamických premien sveta. Ba naopak. Potvrďuje to napokon nemenej podnetná stať toho istého autora *Filozofie a politika* v úspešnej práci *Sedemkrát o smyslu filosofie* (NPL 1964) a jeho rozsiahlejšia štúdia *Filozofie T. G.*

Masaryka (SPN 1962, strán 125), že v súčasnej dobe začína filozofia stále viac a rozhodnejšie využívať priestor uvoľnený kritikou jej dogmaticko-apologetického charakteru.

Už sama vnútorná stupňovitá členitosť práce (I. Cesty filozofie, II. Človek vo filozofii, III. Filozofia v spoločnosti) dokumentuje hlavné smery a problémy, ktorými sa autor, vedcný snahou o „poctivú konfrontáciu“, uberá v rozsahom nie síce veľkej, ale neobyčajne živjej, viac-menej esejistickou formou napísanej úvahe.

Autora rozhodne nemožno obviňovať z lacnej snahy po originalite, ak sa chce spolu s čitateľom zamyslieť nad historicko-filozofickou retrospektívou vyznačenou názvom podkapitoly: Stalin - Lenin - Marx. I keď myšlienka historickej oprávnenosti kritiky kultu osobnosti a jeho vplyvu na

metódy a formy myslenia a konania je v celej práci akcentovaná, nejde autorovi iba o kritiku Stalinových chýb, ktoré spôsobili — ako hovorí autor na strane 14 — že filozofia sa stala teoretickým koncentrátom vtedajších deformácií socializmu. Nie raz si i teraz kladieme otázku, ako chápať návrat k Leninovmu dielu a odkazu, ktorý by nebol iba synonymom deklaratívnej statickej pózy. Autor má úplnú pravdu, ak zdôrazňuje na rôznych miestach publikácie, napr. na stranách 66—67, nutnosť seriózneho rozboru Leninovho čísla a Leninovej filozofie, „Leninovho boja proti pozitivizmu a scientistickej deformácii marxizmu, Leninovho dôrazu na prax, na teoretickosť marxistickej dialektiky, jeho veľkého zmyslu pre sprostredkovanosť spoločenských javov, pre ich dynamiku, pre dialektiku subjektu a objektu“. „Popri tom,“ hovorí ďalej autor, „nesie Leninova filozofia zreteľne pečat doby, v ktorej sa marxistická teória sústredila na rozbor základných politickoekonomických predpokladov oslobodenia človeka, na dialektiku triednych bojov v pripravovanej revolúcii: „veľká“ revolúcia nemala čas na filozofické rozборы ľudského mikrokozmu.“

Je len prirodzené, že sa autor v zamýšľaní sa nad „akčným rádiom“ filozofie, presnejšie povedané, marxistickej filozofie, ktorej metódu kriticky konfrontuje s nemarxistickými filozofickými prúdmi, musí zaoberať i živo prediskutúvanou problematikou filozofie človeka. Postupne vyvracia mylné prístupy k filozofii človeka, stotožňované jednak so špekuláciami o človekovi, s obnovou abstraktného humanizmu a individualistického prístupu k človekovi atď., čo znova výstižne „nefilozoficky“ vyjadruje: „Filozofia nie je iba algebrou revolúcie, filozofiou stratégie a taktiky revolúcie, ale i metafyzikou revolúcie. To je, pravda, odlišné chápanie filozofie od ešte prežívajúceho chápania filozofie ako „sve-tonázorovej fyziky“. Autor, ktorý dôkladne pozná problematiku filozofie človeka ako imanentnej, organickej súčasť marxistickej filozofie, výrazne odpovedá tým názorom, ktoré falošne mlčia o „druhej časti

mince“, o plne humanistickej i humanizačnej funkcii marxistickej filozofie v dvadsiatych a tridsiatych rokoch v boji proti dehumanizačným snahám buržoázie, nevyvíjajúc kruhy vyznávajúce náboženský konzervativizmus. Cenné podnety prináša v tejto súvislosti L. Nový k problematike odcudzenia. Autor napr. hovorí: „Neodcudzený človek nie je ideálny prastav, nie je za nami, ale *pred* nami, a to nie ako hotový ideál, ale ako cieľ s premenlivými hodnotami. Človek sa nevracia k sebe, ale *smereje k sebe*, t. j. stále znova si uvedomuje a formuluje problém, čo je človek a aké má možnosti“ (str. 65).

Snáď si čitateľ nevšimne pozoruhodný odkaz v stručnom poznámkovom aparáte (str. 129), ktorý nevyjadruje len autorovu mienku, ale ktorý práve v procese precízneho hodnotenia kvality premien dynamického skutočnosti vystupuje stále viac do popredia. Je to otázka diferenciácie buržoáznoapologetického, a to nemarxistického, ale reálnejšieho, k marxistickej interpretácii gravitujúceho filozofického a sociologického myslenia. Bolo by možné polemizovať s autorom v súvislosti s jeho hodnotením Masarykovej filozofie a sociológie, keď nemôže ísť iba o prekonanie schém triednosť kontra humanizmus, politika kontra etika, ľudovosť kontra odborníctvo atď. (str. 74). I keď, ako autor hovorí, „značne pokleslo bezprostredné nebezpečenstvo politických licitácií v mene Masaryka, vnútorný vývin súdobého kapitalizmu sám dal mnohým Masarykovým názorom zastarať“ (str. 75), javí sa jeho úloha — i v smere aplikability niektorých jeho téz pre konfrontáciu s nemarxistickými vedcami — trochu precenená. Hraničná čiara oddeľujúca Masaryka od marxizmu prebieha na inej rovine než hraničná čiara medzi niektorými nemarxistickými, realisticky (v každom prípade však humanisticky) zmýšľajúcimi filozofmi na jednej strane a marxistami na strane druhej.

Proces zreálnovania pohľadu na filozofiu, na jej spoločenské postavenie i možnosti prináša so sebou celý rad nemenej závažných problémov, ku ktorým by sa

mala vyslovovať znova i filozofia. V autorovom postoji k takým otázkam, ako je vôbec súčasná etapa buržoázneho myslenia, a teda i praktické dôsledky pre účinné vedenie ideologického boja, je popri požiadavke nevyhnutnej, priam politickej citlivosti čiastočne badateľný i ďalší moment, ktorý by bolo vzhľadom na jeho metodickú závažnosť účelné ďalej rozviesť, najmä v konkrétnych reláciách, keďže ako sám autor zdôrazňuje, „seriózna znalosť, pravda, argument a racionálny dôkaz zostáva i v tomto prípade našou hlavnou zbraňou“ (str. 83). Ide o stále aktuálny, teoretický i praktický neobyčajne závažný problém hĺbky a rozsahu ideologického boja ako jednej z foriem triedneho boja v pomere k buržoáznemu mysleniu.

S cennými podnetmi sa možno nielen stretnúť, ale s príslušným dôrazom o nich porozmýšľať v záverečnej časti — Filozofia v spoločnosti. Dynamická metóda výkladu, súčasne neobyčajne náročná na hĺbku vlastného myslenia autora, umožňuje autorovi nekonvenčným spôsobom riešiť znova i v závere práce metodologicko-funkčné problémy filozofie, integrácie filozofie v jednotlivých oblastiach spoločenského života, zmyslu jej trvalého uplatne-

nia. Myslím, že nie náhodne záverečná kapitola práce nesie názov *Kultúrnost filozofie, filozofičnost kultúry*. Znovunastolenie problému kultúry vo vzťahu k vede, technike, umeniu a pod. nutne vyvoláva reakciu — precizovať obojstranný vzťah filozofie a kultúry v zmysle „filozofičnosti kultúry“ a „kultúrnosti filozofie“. Dynamika každodenného života, zasahujúca každého človeka, nutne si vyžaduje i obnovu životnosti marxistickej filozofie. Sú to ostatne otázky, ktoré sú v dielach mnohých nemarxistických filozofov a sociológov rozpracované do veľmi subtilných fines. Uvážený záver autora o nutnosti trvalej, úzkej spätosti filozofie so spoločenskou praxou, ktorej gnozeologickú analýzu umožňujú i ďalšie vedecké disciplíny, predovšetkým sociológia, nech znie akokoľvek „sucho“, nemôže skryť veľké bohatstvo myšlienok, postrehov organicky spätých v jednotiacu niť — citlivého prístupu k marxistickej filozofii, jej prednostiam i možnostiam v aktívnom riešení zložitých problémov svetového „makrokozmu“ i ľudského „mikrokozmu“. To chcel snáď povedať i osobitným žánrom „intermezz“, vložených medzi tri základné časti práce.

Otakar Mošner

NOVÝ POHLAD NA SOKRATA

Známý olomoucký filozof prof. dr. J. L. Fischer vydal práve knihu o Sokratovi,* v ktorej sa pokúsil obnažiť bytosť éry Sokrata nelegendárneho, t. j. autentického. Autor si vytýčil neľahkú úlohu, pretože Sokrates sám nenapísal ani riadka a cudzie svedectvá sú navzájom rozporné.

J. L. Fischer podrobil dôkladnej kritikej analýze a vzájomnej konfrontácii celú sokratovskú literatúru, priame i nepriame svedectvá a spolu preskúmal aj najvýznamnejšiu literatúru o Sokratovi. Treba podotknúť, že autor preskúmal všetky grécke texty v origináli, čo je mimoriadne dôležité vzhľadom na protirečivosť dochovaných svedectiev o Sokratovom mysliteľskom die-

le. Pre zdar a úspech predloženej práce prispelo aj znamenité ovládanie moderných bádateľských metód, brilantná aplikácia historického materializmu na konkrétny materiál v jeho širokých spoločenskohistorických súvislostiach. V dôsledku toho práca sa vyznačuje veľmi priliehavou analýzou spoločenského zaradenia Sokratovho zjavu. K plnému zdaru diela prispela však predovšetkým mimoriadne zasvätená hĺb-

* J. L. Fischer, *Sokrates nelegendární*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1965. Objednávky vybavuje Knihovni středisko Filozofické fakulty Palackého univerzity, Olomouc, Wurmova 7.